

Rafał Brzejszczak*, Anna Wybrzak**

Sprawozdanie z badań ratowniczych na stanowisku 2 i 2A w Łękach Majątku, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie, przeprowadzonych w 2008 roku

Abstract

Brzejszczak R., Wybrzak A. 2012. Report on rescue research at the site 2 and 2A in Łęki Majątek, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship, carried out in 2008. *Raport 2007-2008 (1)*. Warszawa, 109-121.

The site 2 and 2A in Łęki Majątek (AZP 58-52/37), Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship, was examined in connection with the construction of the A-1 motorway. During works at the site 2, relics of a settlement of the Pomeranian culture and a production settlement from the period of Roman influences were discovered. On the site 2A located south of this settlement, a stratified graveyard (from the C2-D phase) and utility objects (flax-mills, wells) of the Przeworsk culture were discovered.

Keywords: III period of the Bronze Age, La Tène period, Roman influences period, Middle Ages, modern period, Trzciniec culture, Pomeranian culture, Przeworsk culture, production settlement, stratified graveyard

Od 18 lipca do 26 września 2008 roku Fundacja Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego w Łodzi przeprowadziła ratownicze badania wykopaliskowe na stanowisku 2 w Łękach Majątku, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie, finansowane ze środków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Pracami wykopaliskowymi kierowała mgr A. Wybrzak, zaś opiekunem naukowym i konsultantem był prof. dr hab. R. Grygiel.

Stanowisko 2 w Łękach Majątku (AZP 58-52/37) zostało odkryte w 1999 roku, podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w pasie przebiegu autostrady A-1, a następnie potwierdzone badaniami sondażowymi, wykonanymi łącznie przez dr M. Rybicką i mgr K. Gowina. Ruchomy materiał zabytkowy odkryty podczas badań powierzchniowych i sondażowych pozwolił zakwalifikować stanowisko jako osadę kultury przeworskiej. Stwierdzono, że obejmuje ono obszar o powierzchni ok. 75 arów, natomiast wielkość pasa kolizji z autostradą A-1 określono na 50%. W 2005 roku na południe od osady odkryto przypadkowo w profilu jednego z licznych

rowów melioracyjnych przepalone kości oraz ceramikę kultury przeworskiej, co wskazywało na istniejące tu cmentarzysko warstwowe – stanowisko 2A.

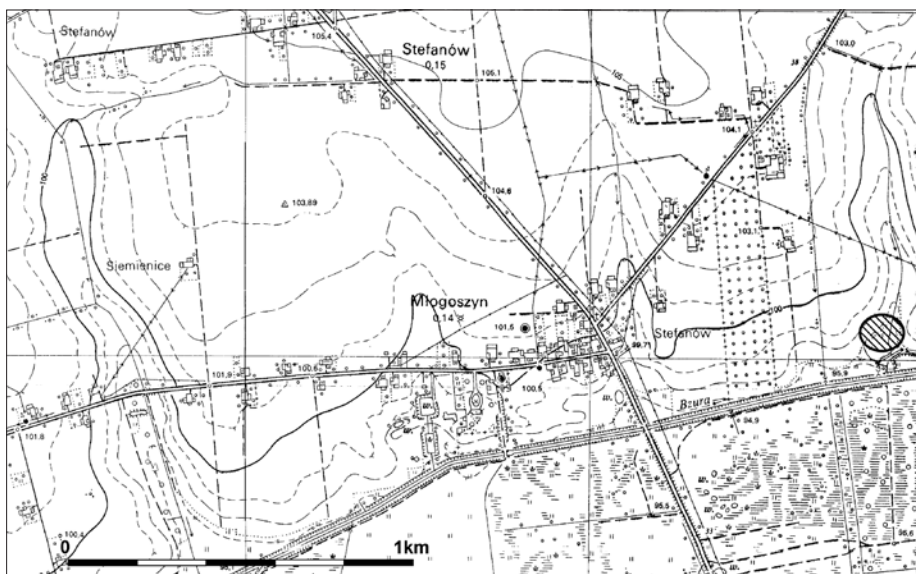
Omawiane stanowisko położone jest w obrębie doliny Bzury (Pradolina Warszawsko-Berlińska) i zostało ulokowane w pobliżu koryta rzeki, na niewielkim stoku łagodnie obniżającym się na południe i wschód (Ryc. 1) (Kondracki 1981).

Podjęte na dużą skalę badania terenowe prowadzono szerokopłaszczyznowymi wykopami. Wytyczono i przebadano 16 wykopów (11 na osadzie, 5 na cmentarzysku) o łącznej powierzchni 137,4 ara. Zasięg prac wykopaliskowych określała szerokość pasa autostrady, która na linii wschód-zachód wynosiła od 90 do 130 m. W przypadku cmentarzyska szerokość wykopów nie przekraczała 50 m (Ryc. 2).

Odhumusowanie poszczególnych arów prowadzono sprzętem mechanicznym (jedynie w rejonie cmentarzyska humus zdejmowano ręcznie). Następnie kolejny poziom aż do calca podczyszczano ręcznie, gromadząc ruchomy materiał zabytkowy i wydzielając obiekty archeologiczne.

* Fundacja Badań Archeologicznych im. prof. Konrada Jażdżewskiego w Łodzi, pl. Wolności 14, 91-415 Łódź, e-mail: brzela@o2.pl

** Fundacja Badań Archeologicznych im. prof. Konrada Jażdżewskiego w Łodzi, pl. Wolności 14, 91-415 Łódź, e-mail: annawybrzak@o2.pl

Ryc. 1. Łęki Majątek, stan. 2 i 2A, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Lokalizacja stanowiska

Fig. 1. Łęki Majątek, site 2 and 2A, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. The location of the site

Podczas prac wykopaliskowych odkryto łącznie 123 obiekty nieruchome (89 na osadzie, na stanowisku 2 i 34 w rejonie cmentarzyska, na stanowisku 2A). Obiekty archeologiczne na poszczególnych arach wystąpiły w różnym stopniu rozproszenia, przy czym większość została odkryta w części centralnej stanowiska 2. Były to głównie jamy o nieokreślonej funkcji oraz dołki posłupowe, które nie tworzyły widocznych układów przestrzennych np. podomowych. Z ciekawszych obiektów o oczywistej funkcji należy wymienić 3 piece garncarskie, 6 studni oraz 9 roszarni.

Odkryty w obiektach na osadzie na stanowisku 2 materiał zabytkowy oraz sytuacja stratygraficzna pozwoliły w następujący sposób określić ich przynależność chronologiczną i kulturową: 8 obiektów należało do kultury pomorskiej, 27 do kultury przeworskiej, pozostałe zaś, bez materiału zabytkowego, miały chronologię nieokreśloną.

Materiały ceramiczne na stanowisku odkryto w różnym stopniu nasycenia, przeważnie od kilku do ponad kilkuset ułamków na poszczególnych arach, przy czym najwięcej obiektów ruchomych pochodzi z arów 47 i 48 oraz 56-59 w hektarze I oraz w arach 41, 42, 51, 52 i w hektarze II, gdzie zarejestrowano warstwę ciałopalenia (ponad 10 500 fragmentów). Na osadzie były to w większości małe i średniej wielkości fragmenty schropowaconych i gładkich brzuśców, pochodzących z dużych i średnich naczyń. Cmentarzysko dostarczyło silnie rozdrobnionych materiałów ceramicznych, wśród których około 30% stanowiły ułamki naczyń toczonych na kole oraz *terra sigillata*, a także kilka przęślików.

Ogółem z osady pozyskano 5495 zabytków, w tym 5476 ułamków ceramiki (99,65%) i 19 przedmiotów krzemienianych (0,35%). Materiały ceramiczne wystąpiły głównie w obiektach, z których pochodzi 4719 ułamków

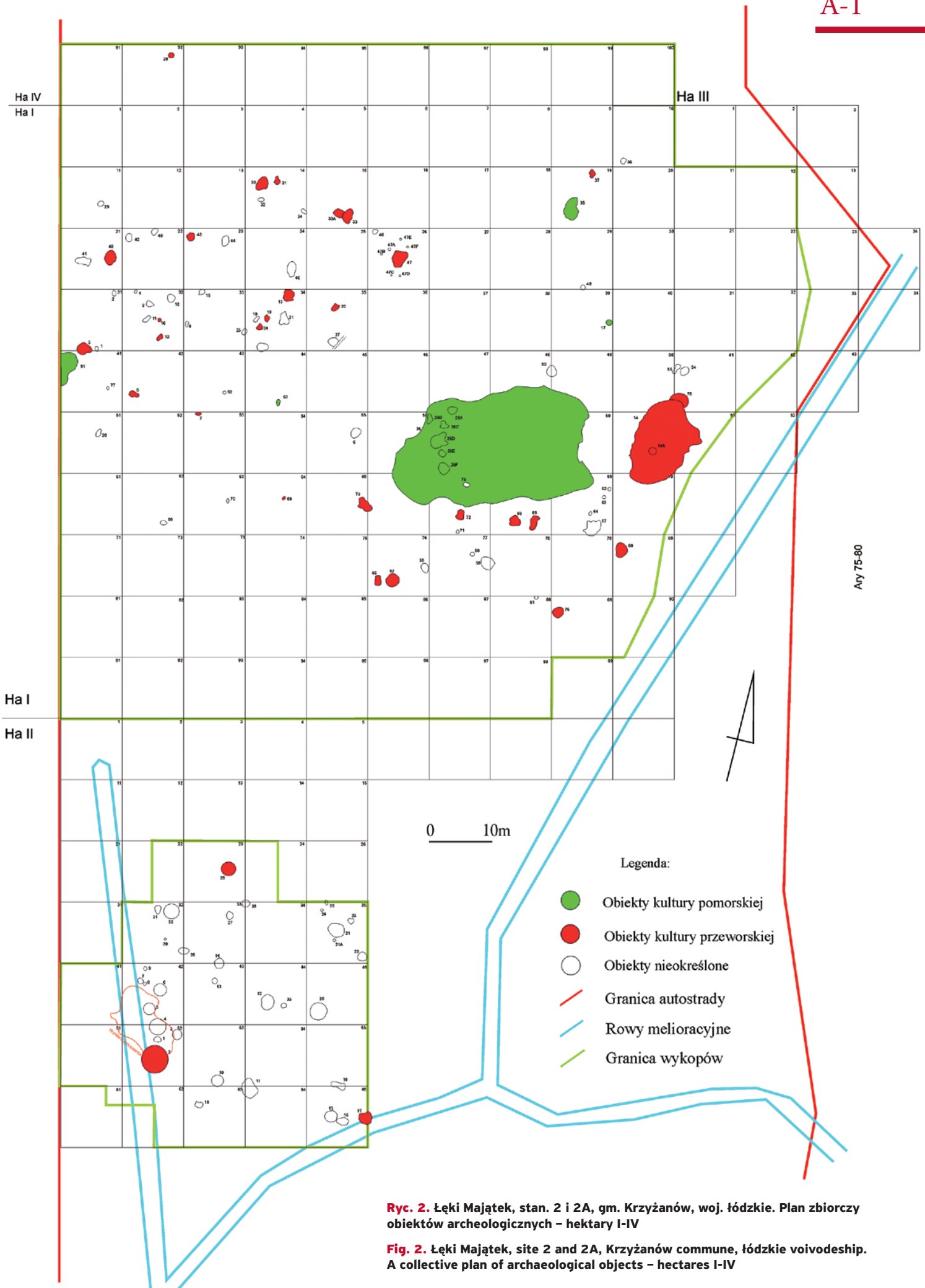
(86%). Pozostałe 776 ułamków (14%) odkryto podczas podczyszczania arów. Materiał krzemieniany w postaci półsurowca (łuski, odlupki i wióry) jest trudny do określenia chronologicznego i ogólnie można go łączyć z osadnictwem neolitycznym lub kultury łużyckiej.

W materiale ceramicznym na osadzie (stanowisko 2) rozpoznano elementy następujących epok i kultur archeologicznych: kultury trzcinieckiej (III okres epoki brązu) – 67 ułamków ceramiki, kultury pomorskiej – 2026 ułamków, z czego 2011 (99%) fragmentów wystąpiło w obiektach, kultury przeworskiej – 3372 ułamków, z czego 2708 (80,3%) fragmentów wystąpiło w wypełniskach obiektów, średniowiecza – 2 ułamki ceramiki oraz nowożytności – 10 fragmentów.

Obok wyżej wymienionych materiałów odkryto na osadzie nieliczne przedmioty zabytkowe z innych surowców – osetki z piaskowca, gładziki i rozcieracze kamienne oraz denar Wespazjana.

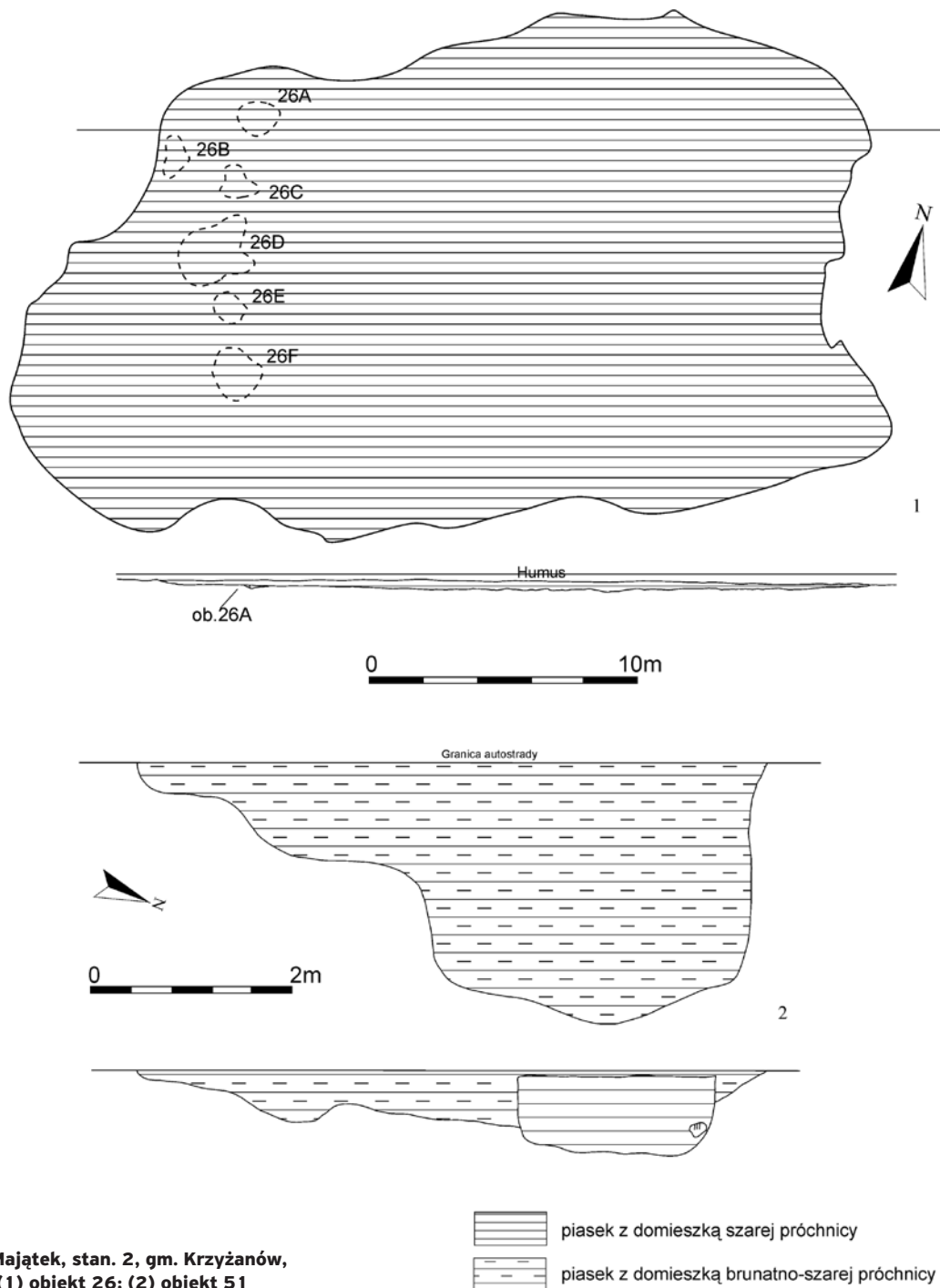
■ KULTURA POMORSKA

Podczas prac na stanowisku 2 w Łękach Majątku odkryto 8 obiektów datowanych na wczesną epokę żelaza i łączonych z kulturą pomorską. Dwa z nich zasługują na uwagę. Pierwszy oznaczony numerem 26 (Ryc. 3:1) o znacznej powierzchni (ponad 500 m²), dostarczył większości materiałów ceramicznych tej kultury. Była to rozległa warstwa szarej próchnicy z domieszką piasku i około 20-centymetrowej miąższości. Choć trudno w pełni wyjaśnić jej funkcję, niewykluczone, iż jest to pozostałość po istniejącej wcześniej, zniszczonej warstwie kulturowej. Kolejny obiekt - 51 (Ryc. 3:2), zlokalizowany w zachodniej części pasa kolizji z autostradą, udało się wyeksplorować tylko we fragmencie. Rozmiary obiektu (ponad 6 m długości i 2 m szerokości) oraz charakter wypełniska mogą wskazywać, że

Ryc. 2. Łęki Majątek, stan. 2 i 2A, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Plan zbiorczy obiektów archeologicznych – hektary I-IV

Fig. 2. Łęki Majątek, site 2 and 2A, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. A collective plan of archaeological objects – hectares I-IV

Ryc. 3. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie: (1) obiekt 26; (2) obiekt 51

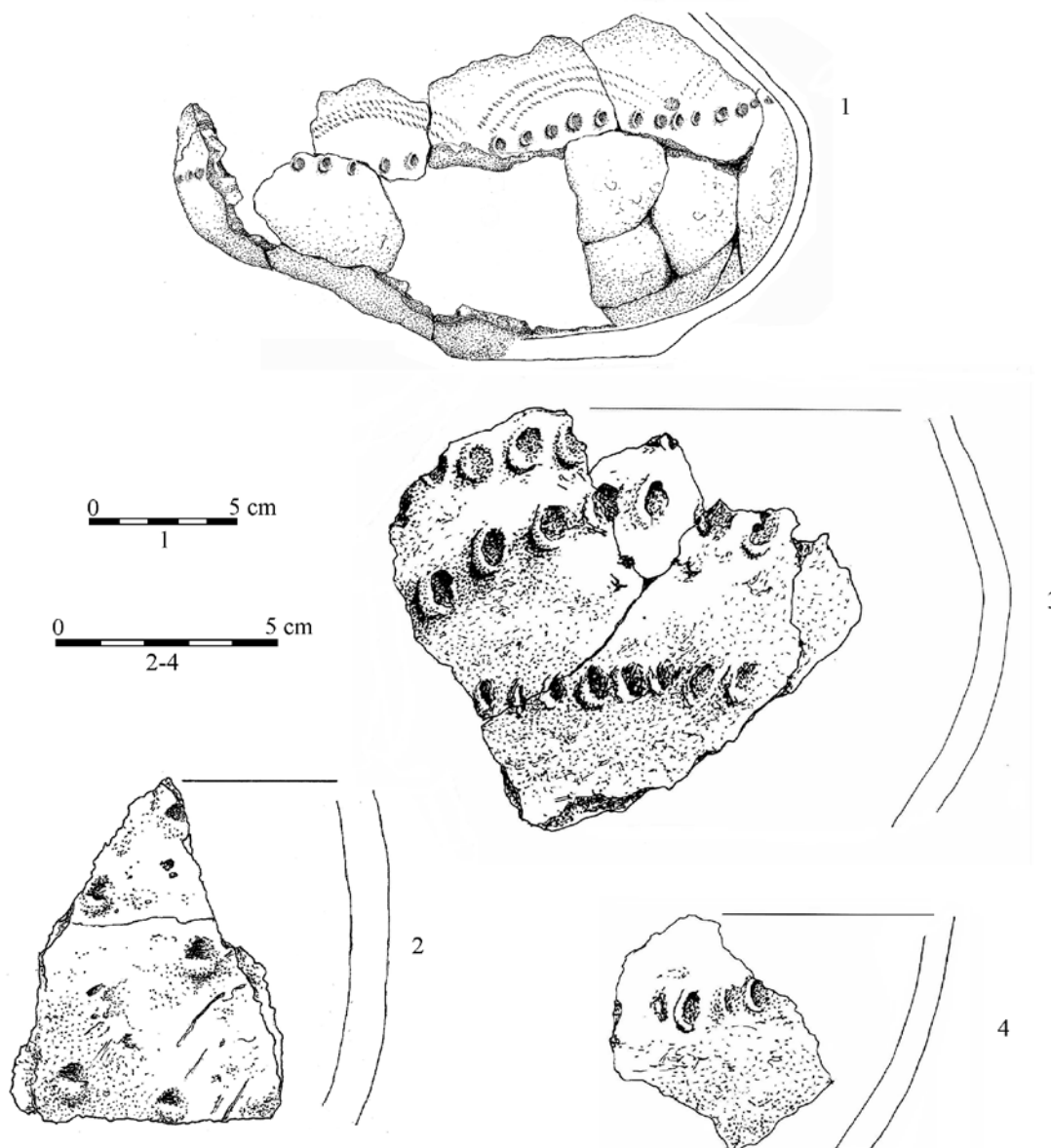
Fig. 3. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship: (1) object 26; (2) object 51

obiekt ten wykorzystywano jako miejsce pozyskiwania gliny (gliniankę), a następnie jako jamę odpadkową. W jego wypełniku odkryto 144 fragmenty ceramiki oraz kości zwierzęce. Pozostałe obiekty kultury pomorskiej to niewielkie płytkie jamy o nieokreślonej funkcji.

Materiał ceramiczny odkryty podczas prac to głównie silnie rozdrobnione i mało charakterystyczne fragmenty schropowaconych naczyń. Nieliczne ornamentowane ułamki były zdobione przede wszystkim odciskami palcowymi (Ryc. 4:2-4) lub odciskami wykonanymi za pomocą tordowanego naszyjnika (Ryc. 4:1).

■ KULTURA PRZEWORSKA

Odkryto 27 obiektów związanych z tą kulturą, które w większości przypadków stanowiły niewielkie i płytkie jamy osadnicze. Na uwagę zasługują natomiast 3 relikty pieców. Obiekty te, o numerach 30, 33 i 47 (Ryc. 5), posiadały w wypełniku dużą ilość polepy, co może wskazywać na ich kopułową konstrukcję. Wokół obiektu 47 (Ryc. 5:1) odkryto kilka dołków postępujących (Ryc. 5:2-7), które być może stanowią pozostałość po osłonie bądź zadaszeniu. Odkryto także pozostałości studni i roszarni. Studnia, obiekt 75 (Ryc. 6:2), była zbudowana z dębowych belek ułożonych na zrąb, zaś głębokość jej sięgała 1,3 m. Studnia ta wydatowana została na

Ryc. 4. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Wybrane zabytki ruchome: (1, 2) z obiektu 26D; (3, 4) z obiektu 26E

Fig. 4. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Selected movable remains: (1, 2) from object 26D; (3, 4) from object 26E

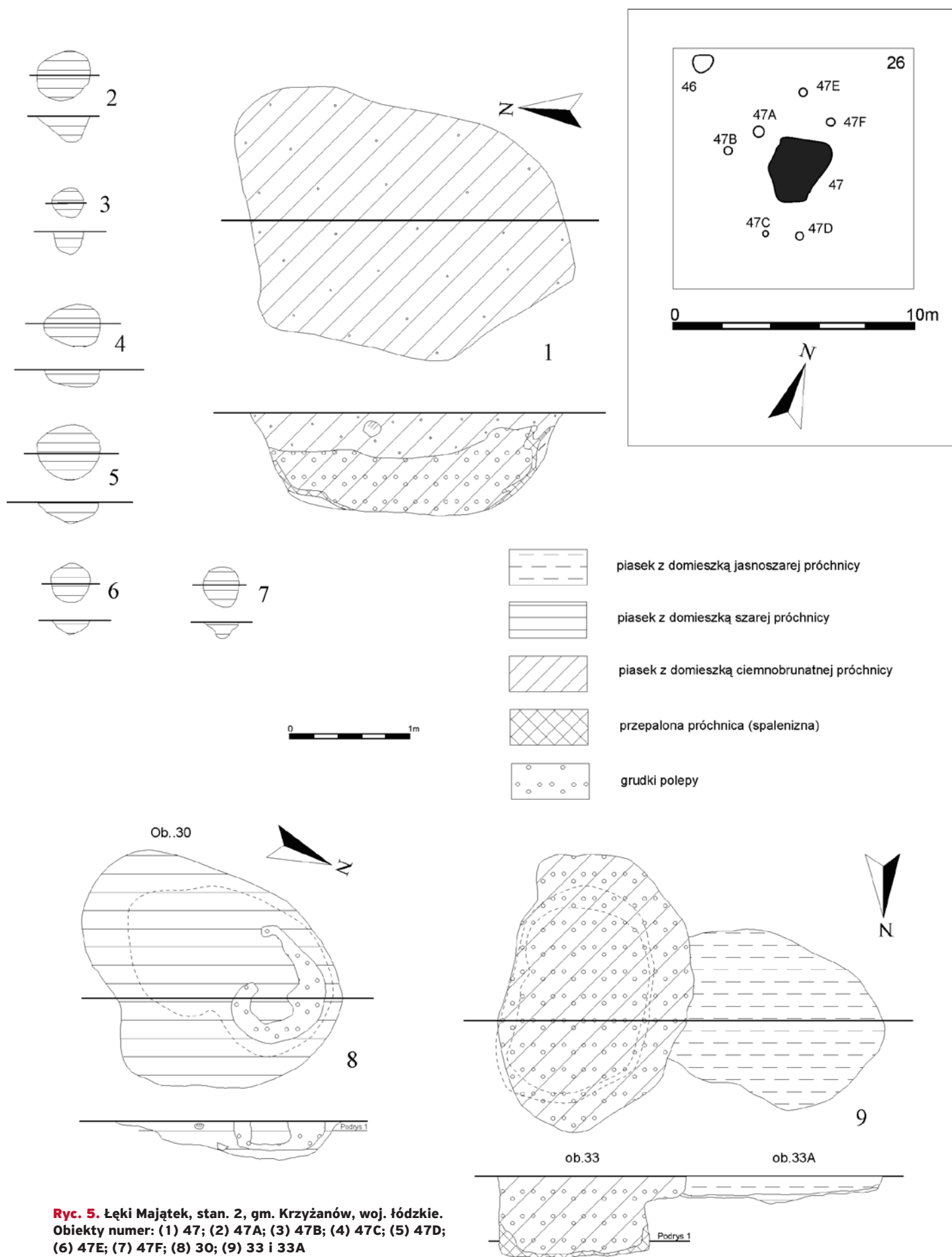
podstawie badań dendrochronologicznych na 320 r. n.e. Analizę dendrochronologiczną wykonał prof. dr hab. M. Krąpiec z AGH w Krakowie.

Na marginesie należy zaznaczyć, że na stanowisku 2 odkryto jeszcze jedną studnię, obiekt 57 (Ryc. 6:1), położoną w południowej części osady, która posiada jednak metrykę wczesnośredniowieczną. Badania próbek drewna pozyskanego z konstrukcji studni wskazują lata 803-805, jako datę ścięcia drzewa.

Jedyna odkryta na terenie osady roszarnia, obiekt 60 (Ryc. 6:3), zbudowana w konstrukcji plecionkowej, w rzucie poziomym miała kształt owalny o wymiarach 178 × 138 cm, a miąższość obiektu wynosiła 80 cm.

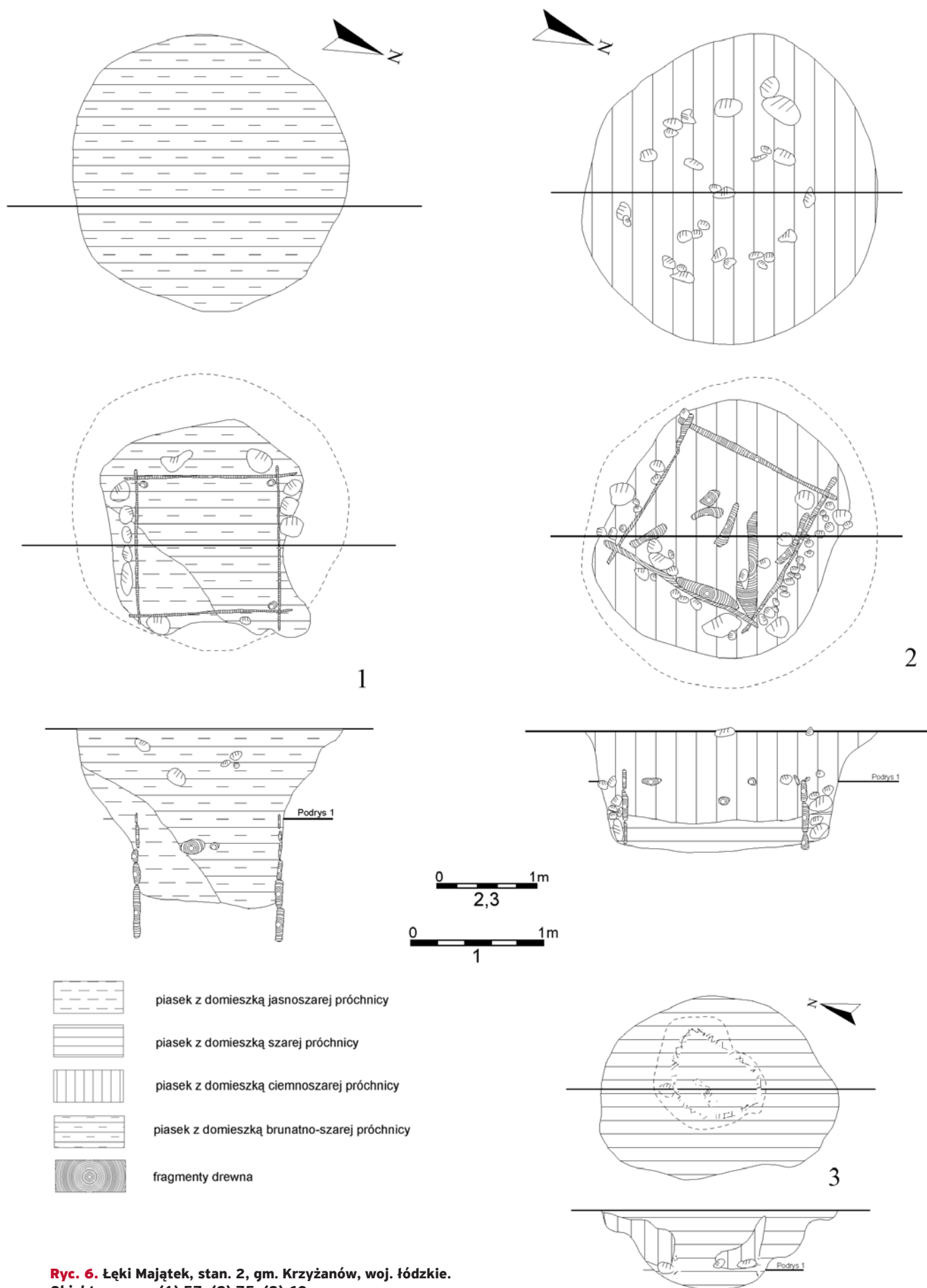
We wschodniej strefie stanowiska odkryto dużych rozmiarów obiekt 14 (14,66 × 11 m). Jego głębokość była

niewielka – 28 cm, a wypełnisko stanowiła czarna spalenizna. Wewnątrz tego obiektu odkryto grudki stopionego szkła oraz kilkaset fragmentów ceramiki. Niektóre z nich nosiły ślady wtórnego przepalenia. Wśród materiału ceramicznego, w tym fragmentów naczyń *terra sigillata*, odkryto nieliczne, silnie przepalone kości ludzkie należące do jednego osobnika w wieku *juvenis*. Analizę antropologiczną szczątków kostnych wykonała dr A. Zielińska. Oprócz tego znajdowały się w nim kości zwierzęce. Badania archeozoologiczne (wykonane przez K. Stefaniaka, T. Piskorską, P. Sochę z Instytutu Zoologicznego we Wrocławiu) wykazały, że były to kości konia oraz kilka fragmentów kości nieoznaczonych ssaków. Trudno jednoznacznie zinterpretować funkcję tego obiektu. Prawdopodobnie jest on pojedynczym pochówkiem warstwowym, za czym przemawiają wyniki analizy antropologicznej, które wykazały, że pochowano tam tylko jednego osobnika. Charakter i funkcja odkrytych obiektów sugerują, że w pasie kolizji z autostradą znalazła się peryferyjna, gospodarcza część osady

Ryc. 5. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Obiekty numer: (1) 47; (2) 47A; (3) 47B; (4) 47C; (5) 47D; (6) 47E; (7) 47F; (8) 30; (9) 33 i 33A

Fig. 5. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship: Objects: (1) 47; (2) 47A; (3) 47B; (4) 47C; (5) 47D; (6) 47E; (7) 47F; (8) 30; (9) 33 and 33A

Ryc. 6. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie.
Obiekty numer: (1) 57; (2) 75; (3) 60

Fig. 6. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie
voivodeship. Objects: (1) 57; (2) 75; (3) 60

kultury przeworskiej, która prawdopodobnie położona jest na niewielkim wzniesieniu po zachodniej stronie pasa drogowego.

Zdecydowana większość materiału zabytkowego, bo aż 80%, związanego z okresem wpływów rzymskich, pochodzi z obiektów. Niestety, jest on silnie rozdrobniony i w większości przypadków nie pozwala na pełną rekonstrukcję naczyń. Jedynie w obiektach 30 i 76 odkryto zachowane prawie w całości naczynia. W przypadku pierwszego z wymienionych obiektów była to miniaturowa kubka w formie kubka z utraconym uszkiem (Ryc. 7:2), w drugim zaś niemal nieuszkodzony kubek (Ryc. 7:1), nawiązujący do egzemplarzy datowanych na wczesny okres rzymski. Ornamentyka na odkrytych fragmentach naczyń była bardzo uboga. Na nielicznych ułamkach znajdowały się pionowe linie ryte (Ryc. 7:5) lub ornament wyświecany ułożony w zygzak (Ryc. 7:3). Poza materiałem ceramicznym odkryto tylko oselkę z piaskowca (Ryc. 7:7) oraz denar Wespazjana (Ryc. 7:8).

Najstarsze materiały związane z kulturą przeworską, reprezentowane w niewielkiej ilości, można wiązać z fazą A3 młodszego okresu przedrzymskiego, natomiast najmłodsza faza osadnicza przypada na młodszy – późny okres wpływów rzymskich. Daty wykonane z elementów konstrukcyjnych studni wskazują na możliwość funkcjonowania osady jeszcze we wczesnym okresie wędrówek ludów.

■ CMENTARZYSKO WARSTWOWE – STANOWISKO 2A

W 2005 roku ekspedycja archeologiczna Akademii Humanistycznej w Pułtusku, która prowadziła badania na pobliskim stanowisku 1 w Łękach Majątku, odkryła w jednym z licznych rowów melioracyjnych dużą ilość przepalonych kości ludzkich i fragmentów ceramiki. Ich równomierne rozłożenie na przestrzeni kilku metrów pozwalało przypuszczać, że w tym miejscu istnieje cmentarzysko warstwowe kultury przeworskiej. Podczas badań ratowniczych w 2008 roku na stanowisku 2 podjęto prace na odkrytej trzy lata wcześniej nekropolii, oznaczonej numerem 2A.

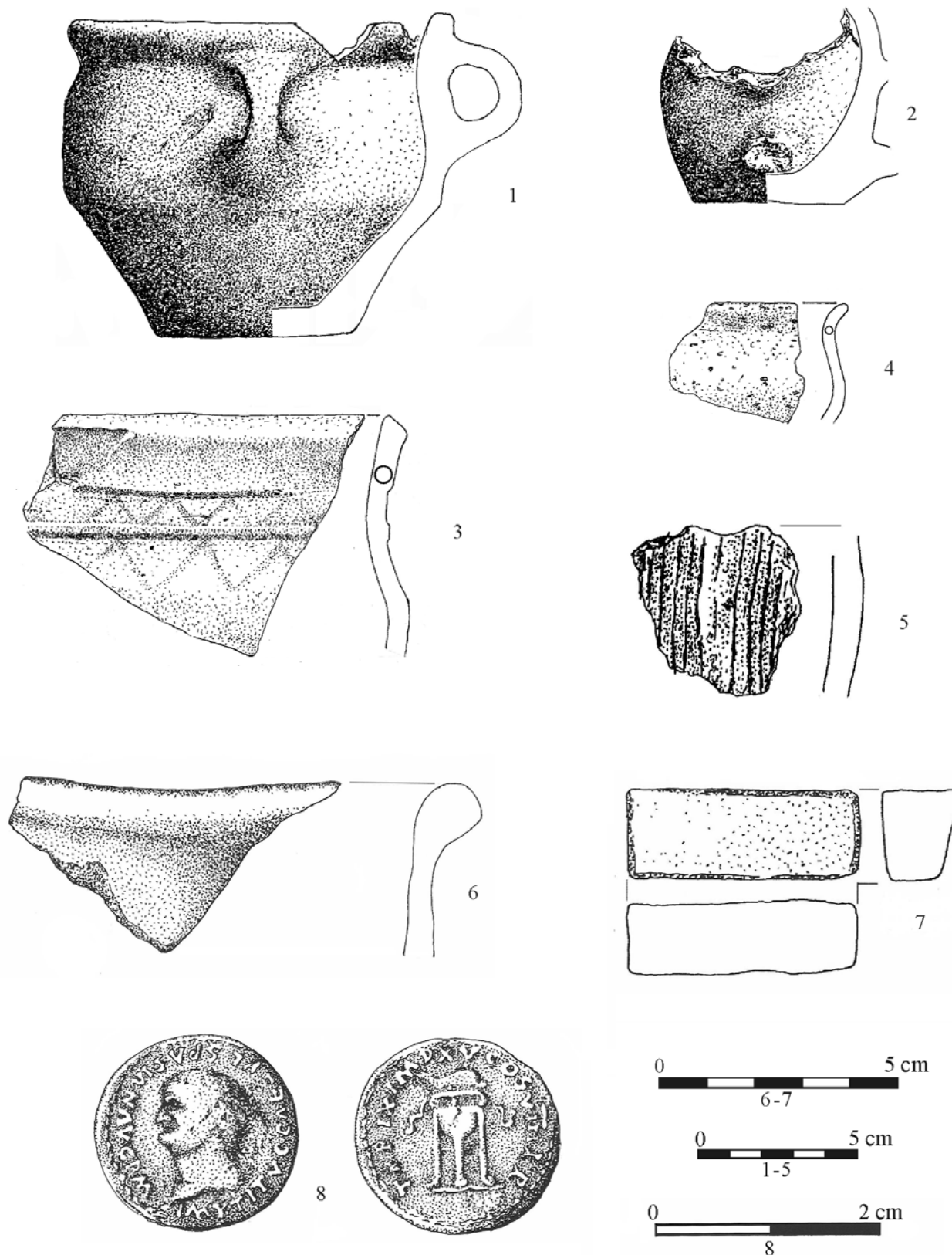
Badania rozpoczęto od wytyczenia 6 wykopów sondażowych w celu określenia zasięgu cmentarzyska. Rozmiar warstwy ciałopalenia został określony na podstawie występowania przepalonych kości ludzkich oraz fragmentów ceramiki i innych artefaktów, ponieważ w terenie nie wyróżniała się ona barwą i konsystencją od zalegającej tu czarnej, zgranulowanej ziemi. Powierzchnia warstwy ciałopalenia wynosiła około 85 m², niestety w dużym stopniu została zniszczona przez rów melioracyjny, przechodzący przez środek warstwy.

Ziemia pochodząca z wykopania tego rowu wraz z znajdującymi się w niej zabytkami została użyta do zasypania innego, wcześniej istniejącego pobliskiego rowu.

Materiał zabytkowy występował bardzo płytko, częściowo już w warstwie ornej, której miąższość wynosiła około 10-15 cm i tuż pod nią. Grubość warstwy ciałopalenia wynosiła ok. 40 cm. Zaobserwowano jednak, że rozmieszczenie znalezisk na jej obszarze było nierównomierne. W warstwach mechanicznych 0-10 i 10-20 cm warstwa ciałopalenia wystąpiła na arach 42 ćw. C/D i 52 ćw. A/B. Natomiast w warstwach 20-30 i 30-40 cm warstwa ciałopalenia została zredukowana o połowę swoich początkowych rozmiarów i wystąpiła jedynie na arze 52 ćw. A/B i na niewielkim fragmencie ara 51 ćw. B. Na cmentarzysku stwierdzono przegłębienia w warstwie poniżej 40 cm znajdujące się nad zalegającymi pod cmentarzyskiem obiektami gospodarczymi: 2, 3, 4, 5 i 6. Obiekty te to pozostałości roszarni i studni. Materiał zabytkowy odkryto także w obrębie wcześniej wspomnianego współczesnego wkopu. W centralnej części cmentarzyska występowały liczne średniej i dużej wielkości kamienie, które nie tworzyły żadnych wyraźnych konstrukcji.

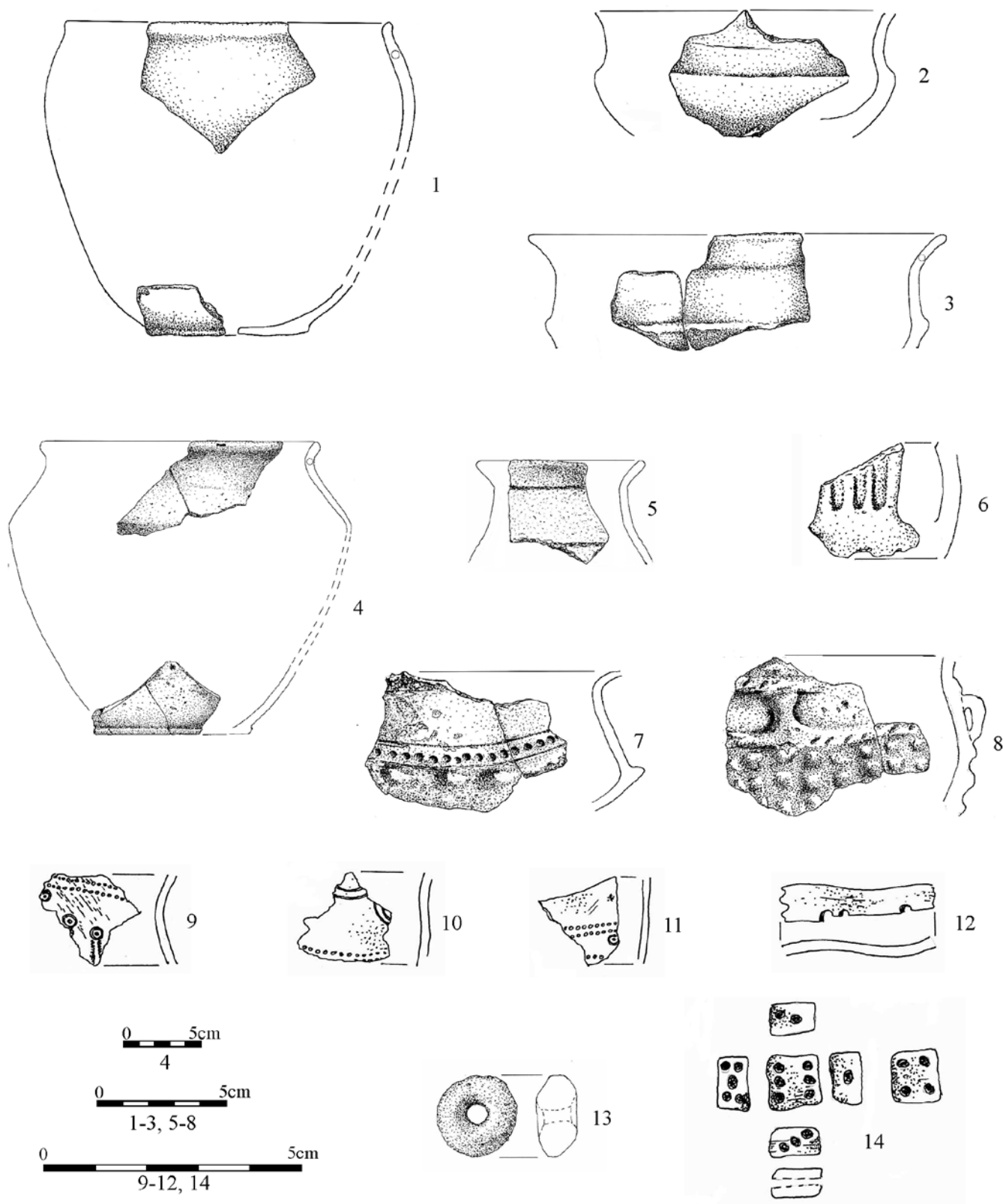
Wśród wydobytych artefaktów przeważa w dużej mierze silnie rozdrobniona ceramika, łącznie znaleziono 10 674 fragmenty, w tym toczonych na kole 3578 ułamków, co stanowi ok. 33,5%. Tak duża destrukcja naczyń prawdopodobnie była spowodowana istniejącym obyczajem pogrzebowym, podczas którego ceramika była intencjonalnie tłuczona przez uczestników ceremonii pogrzebowej. Prawdopodobnie odbywało się to w innym miejscu, gdyż odkryta ceramika to fragmenty wielu naczyń, a tylko po kilka fragmentów można przypisać do jednego naczynia. Niewielka ilość ceramiki znajdowała się razem ze zmarłym na stosie pogrzebowym (na stanowisku stwierdzono tylko 4% wtórnie przepalanej ceramiki), a następnie była deponowana w grobie.

Z obszaru cmentarzyska tylko pojedyncze fragmenty ceramiki udało się częściowo zrekonstruować i stwierdzić, iż pochodzą z jednego naczynia. Również tylko w niewielkiej części udało się zrekonstruować rozmieszczenie fragmentów poszczególnych naczyń w warstwie ciałopalenia. Stwierdzono, że fragmenty te zalegały w różnych częściach cmentarzyska i na różnych głębokościach. Niestety, obserwacje te zostały zakłócone przez przemieszanie materiału związane ze współczesnym rowem melioracyjnym. Żadne z naczyń nie zachowało się na tyle dobrze, aby możliwa była jego pełna rekonstrukcja. Z tych względów klasyfikacja typologiczno-morfologiczna ceramiki jest bardzo utrudniona. Jednak biorąc pod uwagę ukształtowanie brzegów,

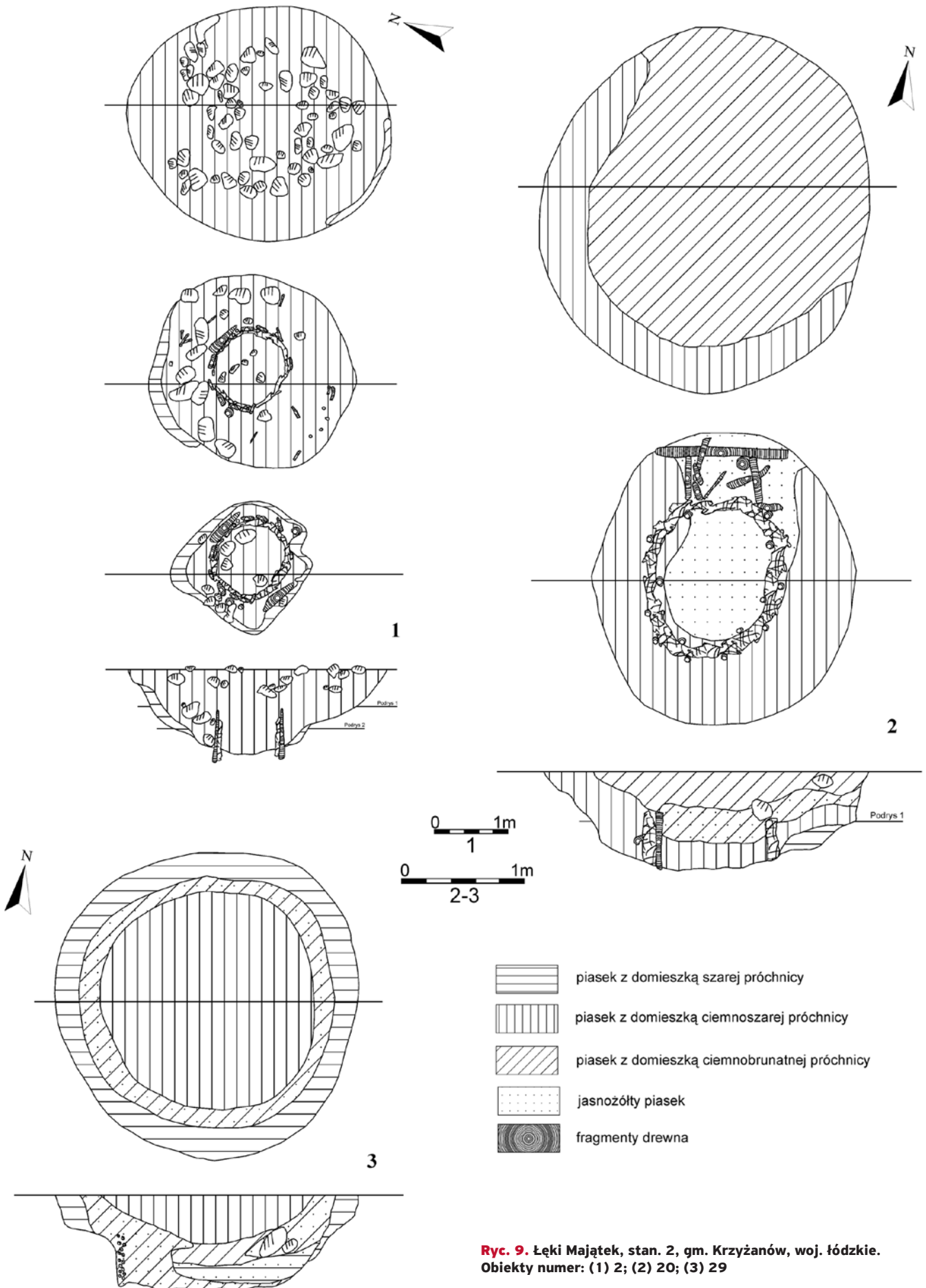
Ryc. 7. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Wybrane zabytki ruchome z obiektów numer: (1) 76; (2) 30; (3-5) 14; (6) 33; (7) Ha I, Ar 40 warstwa kulturowa; (8) Ha III, Ar 12 warstwa kulturowa

Fig. 7. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Selected movable remains from objects: (1) 76; (2) 30; (3-5) 14; (6) 33; (7) Ha I, Are 40 cultural layer; (8) Ha III, Are 12 cultural layer

Ryc. 8. Łęki Majątek, stan. 2, gm. Krzyżanów, woj. łódzkie. Wybrane zabytki ruchome: (1) Ha II, AR 52, ćw. B, warstwa 20-30; (2) Ha II, Ar 52, ćw. A, warstwa 10-20; (3) Ha II, Ar 41, ćw. D, warstwa 10-20; (4) Ha II, Ar 52, ćw. B/C, Ar 42, ćw. C, warstwa 10-20; (5) Rów melioracyjny, ściana W, 14m; (6) Ha II, Ar 41, ćw. C, warstwa 10-20; (7) Ha II, Ar 52, ćw. C, warstwa 10-20; (8) Ha II, Ar 51, ćw. B i Ar 52, ćw. B, warstwa 20-30; (9) Ha II, Ar 52, ćw. A, warstwa 10-20; (10) Ha II, Ar 52, ćw. D, warstwa 0-10; (11) Ha II, Ar 51, ćw. A, warstwa 0-10; (12) Ha II, Ar 42, ćw. A, warstwa 10-20; (13) Ha II, Ar 42, ćw. C, warstwa 0-10; (14) Ha II, Ar 52, ćw. C, warstwa 10-20

Fig. 8. Łęki Majątek, site 2, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. Selected movable remains: (1) Ha II, Are 52, quarter B, layer 20-30; (2) Ha II, Are 52, quarter A, layer 10-20; (3) Ha II, Are 41, quarter D, layer 10-20; (4) Ha II, Are 52, quarter B/C, Are 42, quarter C, layer 10-20; (5) Drainage ditch, wall W, 14m; (6) Ha II, Are 41, quarter C, layer 10-20; (7) Ha II, Are 52, quarter C, layer 10-20; (8) Ha II, Are 51, quarter B and Are 52, quarter B, layer 20-30; (9) Ha II, Are 52, quarter A, layer 10-20; (10) Ha II, Are 52, quarter D, layer 0-10; (11) Ha II, Are 51, quarter A, layer 0-10; (12) Ha II, Are 42, quarter A, layer 10-20; (13) Ha II, Are 42, quarter C, layer 0-10; (14) Ha II, Are 52, quarter C, layer 10-20

stopień ich wychylenia, ukształtowanie den i partii przydennych podjęto próbę klasyfikacji naczyń pod względem funkcjonalnym. Wyróżniono cztery podstawowe typy morfologiczne ceramiki: garnki (Ryc. 8:1), czarki i misy (Ryc. 8:2, 3), wazy (Ryc. 8:4) oraz dzbany (Ryc. 8:5, 6).

Ornament występujący na ceramice jest typowy dla kultury przeworskiej: ryte linie poziome, zygzakowate, faliste, odciski stempelkowe oraz ornament kłuty i plastyczny. Odkryto także kilka fragmentów naczyń jeżowatych (Ryc. 8:8), które w kulturze przeworskiej spotykane są głównie pomiędzy fazami B2 i C1 (Domański 1967). Nie zaobserwowano natomiast ornamentu wyświecanego. Ciekawą formę reprezentuje miniaturka naczynia ornamentowana odciskiem stempelkowym i zaopatrzona dodatkowo w guzki (Ryc. 8:7).

Na stanowisku Łęki Majątek odkryto także importowane naczynia typu *terra sigillata*, które można datować na późny okres dynastii Sewerów oraz kilkanaście glinianych przeszłików (Ryc. 8:13). Analizę ceramiki *terra sigillata* wykonała dr L. Tyszler z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Jako dary grobowe składano także szklane naczynia, które poświadczone są przez znaczną ilość stopionych bryłek szkła.

Do nielicznych znalezisk należą zabytki metalowe. Na cmentarzysku odkryto jedynie 2 fragmenty brązowych fibul (stan zachowania uniemożliwia przypisanie ich do konkretnego typu), 2 fragmenty okuć brązowych ornamentowanych puncą oraz prawdopodobnie okucie rękojeści noża. Liczniejszą grupę stanowią zabytki wykonane z kości. Należy do niej kilkanaście fragmentów wielowarstwowych kościanych grzebieni (Ryc. 8:9-12), w tym niektóre zdobione, fragment pierścionka, szpile kościane oraz fragment okrągłej zawieszki. Do najciekawszych odkryć można zaliczyć wykonany z kości paciorek w formie kostki do gry (Ryc. 8:14), prawdopodobnie noszony w charakterze amuletu. Analogie kostki do gry można odnaleźć np. na osadzie w Ludwinowie, pow. Włocławek¹ oraz na cmentarzysku w Opatowie, pow. Kłobuck w grobie 458 (Godłowski 1964, 146, ryc. 1:8) i w Wiktorowie, pow. Zgierz (Moszczyński 2010, 125, ryc. 105, 58:1). Na stanowisku znaleziono jeszcze 3 fragmenty paciorków: jeden kubooktoedryczny z niebieskiego szkła, należący do grupy XIV typ 126 (Tempelmann-Mączyńska 1985) i fragment paciorka płaskokulistego z zielonego szkła grupy II, prawdopodobnie typ 29 (Tempelmann-Mączyńska 1985) oraz jeden paciorek sześciokątny z jasnoróżowego fajansu.

Analiza antropologiczna wykazała, że na omawianym cmentarzysku pochowano około 22-30 osobników,

przy czym około 35% szczątków stanowiły kości dzieci.

Na omawianym stanowisku 2A, w pobliżu cmentarzyska warstwowego, odkryto relikwiarz – obiekt 29 (Ryc. 9:3), w której pochowany został prawdopodobnie mężczyzna. W obiekcie tym oprócz przepalonych kości ludzkich znaleziono 523 fragmenty ceramiki. Materiał ten jest tożsamy z odkrytym w obrębie warstwy ciałopalenia, co pozwala go datować podobnie jak pobliskie cmentarzysko warstwowe. Niewykluczone, że pochówek ten zapoczątkował nekropolę w Łękach. Wspomniany obiekt 29 był jedną z kilku rozszarni odkrytych na stanowisku 2A w Łękach Majątku. Wszystkie one zostały wykonane w konstrukcji plecionkowej. Dodatkowo w obiekcie 20 (Ryc. 9:2) do plecionki przylegał „ruszt” służący zapewne do wstępnej obróbki lnu. Odkryty cały kompleks rozszarni uzupełniony był przez kilka jam gospodarczych i studni (Ryc. 9:1). Wskazuje to na część produkcyjną istniejącej tu wcześniej osady, związanej z obróbką lnu. Z 4 obiektów uzyskano daty na podstawie analiz dendrochronologicznych, które wykazują, że drewno użyte do budowy studni znajdujących się pod warstwą ciałopalenia zostało ścięte w latach 245-247 i 301 n.e.

Ustalenie ram chronologicznych użytkowania cmentarzyska oparto na analizie materiału ruchomego: fragmentów naczyń toczonych na kole, lepionych ręcznie oraz *terra sigillata*, a także paciorków szklanych i ułamków grzebieni kościanych. Datowanie stanowiska zostało uściślone poprzez przeprowadzenie badań C14 i analiz dendrochronologicznych obiektów znajdujących się pod warstwą ciałopalenia. Reasumując, chronologię cmentarzyska można umieścić pomiędzy fazami C2 późnego okresu wpływów rzymskich, a D wczesnej fazy okresu wędrówek ludów.

Badania ratownicze wykazały istnienie na stanowisku 2 w Łękach Majątku intensywnego osadnictwa pradziejowego, szczególnie kultury przeworskiej. Najwięcej obiektów oraz materiału zabytkowego związanego jest z tą jednostką kulturową. Głównymi elementami osadniczymi są tutaj osada z licznymi obiektami gospodarczymi – studniami, rozszarniami, piecami oraz cmentarzyskiem warstwowym (stanowisko 2A) – założona w miejscu wcześniej użytkowanej strefy produkcyjnej osady. Całość tworzy bardzo interesujący kompleks osadniczy, z którego pozyskane daty po analizach dendrochronologicznych mają duże znaczenie dla datowania zjawisk kulturowych w młodszym – późnym okresie wpływów rzymskich.

PRZYPIS

¹ Informacja od mgra I. Marchelaka z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi.

Bibliografia

- Domański G. 1967. Ceramika jeżowata z okresu wpływów rzymskich znaleziona w Polsce. *Archeologia Polski* 12, 137-152.
- Godłowski K. 1964. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Opatowie, pow. Kłobuck, w 1962 roku. *Sprawozdania Archeologiczne* 16, 142-148.
- Kondracki J. 1981. *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa.
- Moszczyński J. 2010. Zespół osadniczy kultury przeworskiej na stanowisku 1-4 w Wiktorowie, pow. Zgierz, woj. łódzkie. *Via Archaeologica Lodziensis* 2, 11-319.
- Tempelmann-Mączyńska M. 1985. *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum (= Römisch-Germanische Forschungen 43)*. Mainz am Rhein.

Summary

Rafał Brzejszczak, Anna Wybrzak

Report on rescue research at the site 2 and 2A in Łęki Majątek, Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship, carried out in 2008

In 2008 the Professor Konrad Jażdżewski Foundation for Archaeological Research in Łódź carried out rescue excavation research at the site 2 in Łęki Majątek (AZP 58-52/37), Krzyżanów commune, łódzkie voivodeship. The site was discovered in 1999 and then confirmed by sample research. In 2005, to the south of the settlement, burnt bones and ceramic ware of the Przeworsk culture were discovered by accident in one of the numerous drainage ditches, which suggested the existence of a stratified graveyard in this place (site 2A).

The site is situated within the valley of the Bzura river. It was located near the bed of the Bzura river on a small slope descending gently to the south and the east.

The area covered by research forms a dense complex of 16 excavations with the total area of approx. 137.4 ares. Archaeological objects were characterised by the varying degree of concentration, but a majority of them was discovered in the central part of the site. Altogether, 123 archaeological objects were discovered, to which consecutive numbers were assigned (89 on the settlement and 34 within the graveyard). The historic material discovered in objects and the stratigraphic situation made it possible to determine their chronological and cultural origin as follows: the Early La Tène period,

Pomeranian culture – 8 objects, the late period of Roman influences, Przeworsk culture – 27 objects and 88 objects without dating material.

In total, 5,495 crushed monuments were dug out, including 5,476 fractions of ceramic ware (99.65%) and 19 flint items (0.35%). A small group of items such as sandstone whetstones, stone planes and grinders and a Vespasian denarius was discovered, too. In ceramic material on the settlement (site 2), elements of the following ages and archaeological cultures were recognised: the Trzciniec culture, the Pomeranian culture from the Early La Tène period, the Przeworsk culture from the late pre-Roman period and the late period of Roman influences, the Middle Ages and modern times.

It is particularly worth mentioning a stratified graveyard (site 2A), where researchers discovered 10,674 fractions of ceramic ware moulded by hand, shaped on a jolley and terra sigillata and other historic items – spindle-whorls, fragments of bone pins and combs, two glass beads and one faience bead. The anthropological analysis showed that around 22-30 individuals had been buried at the graveyard in Łęki.

The oldest materials of the Przeworsk culture from the settlement at the site 2 should be associated with the A3 phase of the late pre-Roman period, whereas the youngest materials date back to the late period of Roman influences. The chronology of the graveyard is confined between the C2 phase of the late period of Roman influences and the D phase of the migration period. Such dating is confirmed by dates C14 and dates from dendrochronological analyses.